

Ю. О. Шпінцова,
аспірант, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-6045-5224

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.16.130

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Yu. Shpinova,
Postgraduate student, Educational and Scientific Institute of Public Administration
and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

GENDER ANALYSIS IN THE PROCESS OF FORMULATION OF PUBLIC POLICY

Поки суспільство та владні структури держави прагнуть до просування гендерної рівності, феміністична теорія та сучасні механізми регулювання та формування процесу рівності застосовується рідко, тим самим обмежуючи нашу здатність повністю розуміти стан процесу формування публічної політики. У цій статті ми стверджуємо, що дослідження та процес формування публічної політики можуть використовувати в роботі такі складові:

- 1) вивчення гендеру як соціального будівництва;
- 2) визначення аналізу державної політики;
- 3) дослідження гендерних упереджень у даних, використанні технологій та проєктуванні;
- 4) використання гендерного аналізу у процесі формування публічної політики.

Поєднання дослідження гендерної проблематики в державному управлінні та феміністичної теорії техно-науки має вирішальне значення для розуміння взаємних відносин між статтю, технологією та соціальними питаннями державного сектору.

Гендерна рівність означає, що жінки і чоловіки мають рівні умови для реалізації повною мірою прав людини і потенцій для того, щоб робити свій внесок у національний, політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток та користуватися його результатами. А тому це питання є важливим у процесі формування публічної політики, коли відбувається активний перехід у нову форму розвитку внутрішньої політики.

Досягнення гендерної рівності та соціальної справедливості передбачає забезпечення рівності можливостей жінок і чоловіків. Інтегрування питань гендерної рівності до процесів формування публічної політики полягає у створенні рівних умов і можливостей для доступу жінок і чоловіків до ресурсів. Саме забезпечення гендерної рівності та соціальної справедливості має бути наскрізним питанням у прогностичних та програмних документах соціально-економічного розвитку держави.

Політика та відповідні інструменти часто подаються як гендерно нейтральні. Однак політика по-різному впливає на людей, і критичні міркування щодо статі є важливими для сучасного формування політики. Неспроможність врахувати гендерну проблематику у розробці та впровадженні політики може призвести до негативних результатів для всіх та перешкоджати досягненню соціальної та економічної рівності.

У результаті проведеної роботи було розкрито сутність та зміст аналізу державної політики, розглянуто етапи використання такої технології та розглянуто особливості використання гендерного аналізу.

While society and government seek to promote gender equality, feminist theory and modern mechanisms for regulating and shaping equality are rarely used, thus limiting our ability to fully understand the state of public policy-making. In this article, we argue that research and the policy-making process can use components:

- 1) the study of gender as social construction;
- 2) definition of public policy analysis;
- 3) research on gender bias in data, technology use and design;
- 4) the use of gender analysis in the process of forming public policy.

The combination of the study of gender issues in public administration and the feminist theory of technoscience is crucial for understanding the relationship between gender, technology and social issues in the public sector.

Gender equality means that women and men have equal conditions for the full realization of human rights and potential in order to contribute to and enjoy national, political, economic, social and cultural development. Therefore, this issue is important in the process of forming public policy, when there is an active transition to a new form of development of domestic policy.

Achieving gender equality and social justice means ensuring equal opportunities for women and men. Integrating gender equality issues into public policy-making processes is to create equal conditions and opportunities for women and men to access resources. Ensuring gender equality and social justice should be a cross-cutting issue in the forecast and program documents of socio-economic development of the state.

Policies and relevant instruments are often presented as gender neutral. However, politics affects people differently, and gender considerations are important for modern policy-making. Failure to take gender into account in policy development and implementation can lead to negative outcomes for all and hinder social and economic equality.

As a result of this work, the essence and content of the analysis of public policy were revealed, the stages of using this technology were considered and the peculiarities of the use of gender analysis were considered.

*Ключові слова: гендер, гендерний аналіз, гендерні відносини, технологія, публічна політика.
Key words: gender, gender analysis, gender relations, technology, public policy.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питанням розвитку публічної політики пов'язане з рівністю, що потребує використання окрім традиційних політичних та економічних технологій, а також технології та інструменти розвитку гендерної рівності. Розвиток публічної політики на глобальну перспективу спонукають розширювати пошуки нових методів її удосконалення, одним з яких є гендерний аналіз.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вітчизняна наука державного управління набула значного досвіду розробки вирішення питань з гендерної проблематики. Важливі аспекти використання гендерного аналізу у процесі розвитку державної політики в Україні висвітлено в працях таких вітчизняних учених: І. Богословська, М. Орлик, А. Пашко, Л Гонюкова, О. Дашковська, В. Агєєва та інші

У формуванні державної політики важливим елементом є визначення загального інтересу та волі більшості громадян. Проте важливим лишається і ідентифікація показників, яка не буде орієнтуватись на потреби більшості, а виходити на індивідуальний рівень оцінки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей використання гендерного аналізу у процесі формування публічної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Публічна політика — це ціленаправлена діяльність органів публічної влади, спрямована на виявлення, забезпечення суспільно значимих інтересів, вирішення суспільних проблем. Вироблення політики включає кілька етапів, кожен з яких є потенційною конфліктною зоною, у якій можуть зіткнутися інтереси акторів.

Гендерна рівність означає, що жінки і чоловіки мають однаковий статус. Під рівністю жіночої та чоловічої статей розуміється рівність соціального статусу жінок і чоловіків та їх усе загальна участь у сферах суспільного, державного та приватного життя на основі самоусвідомлення особистісних потреб та інтересів, долання елементу ієрархічності, за якою історично чоловіки розглядалися як істоти вищі, а їх діяльність та її результатами більш суспільно значимі, ніж дії та результати, здійсненні й досягнуті жінками.

За своїм змістом рівність жінок і чоловіків передбачає:

- рівність у правах і свободах;
- рівність в обов'язках;
- рівність у відповідальності;
- рівність у шансах;
- рівність у результатах дій щодо забезпечення рівності жінок і чоловіків.

Гендерна рівність означає, що жінки і чоловіки мають рівні умови для реалізації повною мірою прав людини і потенцій для того, щоб вносити свій внесок у національне, політичне, економічне, соціальне і культурний розвиток, і користуватися його результатами.

Гендерна структура суспільства на мікрорівні стосується гендерних ідентичностей ("програвання" сценаріїв маскуліності або фемінності), а на макрорівні — інституцій. Причому усі суспільні інститути вважаються гендерованими (тобто, у них "вписані" певні правила поведінки, часто неформальні, щодо того, яке місце займають жінки і чоловіки та які ролі від них очікуються) [1].

Гендерні відносини вивчають у чотирьох інституціях суспільства (політиці, економіці, сім'ї та культурі). Такий підхід дає можливість використовувати комплексний інституційний аналіз гендерних відносин.

Враховуючи такий розподіл та конкретну взаємодію між собою виникає необхідність проведення гендерних досліджень та введення їх як окрему наукову галузь.

Рівень залучення жінок до політичної активності та доступу до прийняття рішень може розглядатись як один із ключових показників гендерної рівності суспільства. Гендерна рівність у прийнятті рішень необхідно розглядати з точки зору того, чи знаходяться жінки на посадах, обіймаючи які, можна ухвалювати рішення або впливати на їхнє ухвалення нарівні з чоловіками.

Є підстави стверджувати, що окремо політика рівності є необхідною, але недостатньою умовою для гендерної інтеграції. Для цього важливою є не просто форма політики, але її зміст і процес розробки. У цьому відношенні є важливе питання: наскільки гендерна політика адресовані іншим галузевим — і, де це доречно — інша міжгалузєва політика (наприклад, середовище)? У випадку обох гендерних особливостей та гендерно інтегрованої політики існує цілий ряд наявних аналітичних інструментів для оцінки змісту та наслідки політики на гендерних ролях, ресурсах та гендерні потреби та інтереси жінок та чоловіки.

Політична прихильність також повинна бути трансформована у ресурси для підтримки політики. Наприклад, країни підписали угоду про Десятиліття ООН, що ілюструє певний ступінь політичного зобов'язання та визначає чіткий план роботи.

Нові орієнтири розвитку державної політики на глобальну перспективу, ключові цілі та завдання щодо гармонійного партнерства в суспільстві, переорієнтація втілення гендерних підходів як складової утвердження демократії, спонукають до кардинальних змін у стратегії реформування державного управління, а запровадження європейських стандартів гендерного паритету на державній службі та в політичній діяльності набуває особливої актуальності.

Аналіз державної політики — це форма прикладного дослідження, яке проводиться з метою більш повного розуміння окремих питань та для виділення найкращого рішення, дію [4, с. 34].

В аналізі політики термін "аналіз" вжито в найбільш загальному сенсі: мається на увазі використання інтуїції, суджень та висновків під час розкладення політики на її складові, а також проектування та синтезування нових альтернатив. Діяльність може змінюватися від дослідження та висвітлення проблеми до оцінки конкретного напрямку публічної політики або програми. Деякі види аналізу політики є неформальними, індивідуальними зусиллями, які не використовують нічого, крім логічних роздумів, тоді як інші потребують людських та фінансових ресурсів, збирання даних, розрахунків за допомогою математичних методів.

Аналіз державної політики — це цілеспрямована інтелектуальна та практична діяльність з метою створення, критичного оцінювання та поширення знань стосовно процесу розроблення і здійснення державної політики [4, с. 81].

Існують окремі характеристики аналізу державної політики:

- переважно прикладний, орієнтований на проблеми характер;

- міждисциплінарність і мультидисциплінарність: якщо йдеться про дійсно багатогранну проблему, аналіз повинен залучати інтегровані або міждисциплінарні підходи, що поєднують елементи багатьох дисциплін;

- має характер планування, чутливого до конкретного політичного контексту: аналітикам необхідно не лише мати політичні навички, але й володіти технологіями та підходами політичного планування та розуміти складність природи політичного процесу;

- клієнт-орієнтованість: аналітик політики має адресувати свою діяльність широкому колу виборців та діяти як агент соціальних змін з метою поліпшення суспільства, його діяльність має бути неупередженою [4, с. 84].

Такий аналіз може здійснюватись як на одному, так і на кількох етапах процесу розроблення державної політики, що залежить від поставленої проблеми. Тому його слід назвати раціональним процесом, бо він складається з низки етапів, які необхідно пройти для досягнення результатів.

Етапи аналізу політики: [4, с. 86].

- 1) формулювання проблеми;
- 2) визначення критеріїв оцінки;
- 3) вибір альтернативних варіантів;
- 4) оцінка альтернативних варіантів;
- 5) розроблення рекомендацій;
- 6) презентація рекомендацій.

Основною ланкою у теорії політичного аналізу є використання політичних знань.

У процесі проведення політичного аналізу можуть бути обрані різні шляхи здійснення процесу, оскільки їх підготовка, час та складність проблеми відрізняються одне від одного.

Як наголошують науковці, ситуація в управлінні та політиці відтворює те, що ми маємо в суспільстві. Якщо у суспільстві низький рівень розуміння гендерної рівності з погляду стереотипних соціальних ролей, то це знаходить своє відображення і у сфері державного управління.

Україна як демократична держава взяла на себе відповідальність за гарантування умов для діяльності обох статей, а також їх підтримку. Держава має спрямовувати свою законодавчу та державотворчу діяльність на створення відносин гендерного паритету між жінками та чоловіками в усіх сферах суспільного життя.

Публічна політика сьогодні поступово орієнтується на створення рівних можливостей для жінок і чоловіків, при цьому вона проводиться з урахуванням міжнародних документів, підписаних Україною. Це, зокрема, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та інші. Підтвердженням цього є визначення Міністерства України соціальної політики головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики з питань рівності прав та можливостей жінок і чоловіків [3].

Запровадження ефективної політики рівноправності передбачає наявність правової бази забезпечення фактичної рівноправності жінок і чоловіків, механізму захисту від дискримінаційного ставлення до себе як жінками, так і чоловіками. Створення національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, як сукупності засобів реалізації ними своїх прав і можливостей, має відбуватися насамперед через формування гендерного законодавства.

Звичайно, правовим підґрунтям для реалізації жінками і чоловіками своїх рівних прав і можливостей мало б стати прийняття Закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, з урахуванням у ньому вимог і рекомендацій Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, інших міжнародних організацій, що передбачено у схвалених Постановою Верховної Ради України від 29 червня 2004 року № 1904-IV рекомендаціях парламентських слухань "Становище жінок в Україні: реалії та перспективи".

Принцип рівності прав жінок та чоловіків закріплено в Конституції України. Ст. 24 Конституції гарантує рівність прав і свобод усім громадянам та забороняє обмеження за ознакою статі. Ст. 24 Конституції України також зазначає: "Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї".

Особливість національного законодавства полягає у наявності великої кількості підзаконних та нормативних актів. Саме в таких відомчих документах зустрічаються положення, які визначають обмеження прав жінок обіймати певні посади, наприклад, у військовій сфері [4].

Винятки також становлять випадки, так званої, позитивної дискримінації щодо жінок, які однак, можуть обмежувати певні права жінок. Наприклад, у Кодексі законів про працю України записано, що "Не допускається залучення до робіт у нічний час, до додаткових годин роботи і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років". Рівне виборче право забезпечується згідно з п. 1 ч. 5 ст. 3 Закону України "Про вибори народних депутатів України": "...забороною привілеїв чи обмежень кандидатів у депутати за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками" [2].

Важливим кроком на шляху реалізації принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків стало ухвалення 2005 року Закону України "Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків". Ст. 4 Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" передбачено проведення гендерно-правової експертизи чинного законодавства та проєктів нормативно-правових актів. Відповідно до ст. 15 Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" політичні партії та виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках. Однак Закон України "Про вибори народних депутатів України" не містить норм та механізмів, які б забезпечили виконання ст. 15 Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" [2].

До національного законодавства з питань гендерної політики слід віднести:

- 1) Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" (2012 р.);
- 2) Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" (2017 р.);

3) План пріоритетних дій Уряду на 2019 рік (розпорядження КМУ від 18 грудня (2018 р. № 1106-р);

4) Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (постанова КМУ № 273, 11.04.2018 р.).

Інституційний механізм реалізації державної політики забезпечення гендерної політики: Міністерство соціальної політики України, яке відповідно до Положення про Міністерство соціальної політики України, формує Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності, узагальнює виконання державних програм з питань гендерної рівності, здійснює у межах своїх повноважень контроль за дотриманням гендерної рівності під час вирішення кадрових питань у центральних та місцевих органах виконавчої влади, здійснює разом з іншими центральними органами виконавчої влади підготовку науково обґрунтованих пропозицій з питань забезпечення гендерної рівності, вносить пропозиції щодо застосування позитивних дій із забезпечення гендерної рівності та їх припинення.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який відповідно до п. 13 ст. 13 ЗУ "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР та ст. 9 ЗУ "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" здійснює контроль за забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин; Міжфракційне депутатське об'єднання "Рівні можливості", до якого увійшли 26 депутатів із різних фракцій. Кабінет Міністрів України При Кабінеті Міністрів України діє Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми. До складу ради входять представники міністерств, наукові працівники та представники громадських організацій. Центральні органи виконавчої влади Міністерство соціальної політики України — спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. При Міністерстві соціальної політики України діє Експертна рада з питань протидії дискримінації за ознакою статі, головним завданням якої є сприяти у формуванні та реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, недопущення дискримінації за ознакою статі. Місцеві органи виконавчої влади у 27 регіонах України визначено заступників голів обласних державних адміністрацій, до компетенції яких належить питання гендерної політики. Створено та діє 13 гендерних ресурсних центрів і 21 гендерний освітній центр. У 19 обласних держадміністраціях функціонують Координаційні ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильства в сім'ї та протидії торгівлі людьми [9].

Одним з дієвих інструментів запровадження гендерно чутливої політики є гендерний аналіз, що дозволяє враховувати інтереси, можливості і потреби різних груп жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, а також ефективно використовувати бюджетні кошти для досягнення таких результатів. У ході гендерного аналізу досліджуються характерні для жінок і чоловіків конкретні

види діяльності, умови існування, потреби, їх доступ до ресурсів і контроль над ресурсами, а також доступ до вигод розвитку і до процесів прийняття рішень.

Гендерний аналіз припускає вивчення всіх цих взаємозв'язків і інших чинників у більш широкому соціальному, економічному, політичному та екологічному контексті, з поглибленим розглядом особливостей та причин розподілу влади. Методи гендерного аналізу можуть бути застосовані також до оцінки процесів у таких функціональних сферах, як планування людських ресурсів і розробка державних бюджетів.

Гендерний аналіз досліджує і виділяє взаємини жінок і чоловіків у суспільстві і нерівність у цих відносинах, ставлячи питання:

- Хто чим займається?
- Хто чим володіє?

Гендерний аналіз досліджує відмінності між жінками, чоловіками, дівчатами, хлопчиками, у тому числі ті, що ведуть до соціальних та економічних нерівностей, і застосовує це розуміння до розробки політики. Аналіз стосується основних причин цих нерівностей і має на меті досягти позитивних змін для них знедолений політикою.

Отримані в ході проведення аналізу висновки повинні використовуватися для фактичного формування політики, програм та проєктів. Пояснюються основні особливості: "Різні потреби, пріоритети, можливості, досвід, інтереси та погляди жінок, чоловіків, дівчат, хлопчиків та осіб третьої статі", "Хто має доступ та/або контроль над ресурсами, можливостями та впливом". "Гендерні відмінності у суспільних відносинах". "Різні моделі та рівні залучення жінок, чоловіків, дівчата, хлопчики мають економічну, політичну, соціальні та правові структури". "Результати між статтю, віком, етнічною приналежністю, расою та економічним становищем". "Припущення, засновані на наших власних реаліях, статі та гендерних ролях".

Проаналізована політика та програми, схоже, свідчать про те, що між невидимістю жінки та їхні потреби та вимоги та дії уряду, що є результатом "Усвідомлення гендеру", що включає гендерну перспективу в систематичні та узагальнена форма — існує посередницька основа, пов'язана з поступовим процесом трансформації, в якій деякі теми з гендерного порядку денного та деякі з підходи, запропоновані третім сектором, поступово впроваджуються, можливо, відкриття шляху для більш глибоких перетворень.

При розробці заходів соціально-економічної політики в основі прийняття рішень часто лежить припущення про їх гендерної нейтральності. Однак цілий ряд досліджень свідчить про тому, що така нейтральність — лише удавана, а уявлення про однаковий вплив одних і тих же заходів на представників різних гендерних груп — помилково.

Гендерний аналіз може стати ефективним інструментом за трьома напрямками:

- розробка цілеспрямованих заходів для детальної ідентифікації цільових груп;
- інтеграція питань забезпечення гендерної рівності в національні, регіональні та місцеві програми та проєкти, використання гендерного підходу при обґрунтуванні всіх соціально-економічних рішень;
- стимулювання і активізація громадського діалогу з питань гендерної рівності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Обґрунтовані з використанням гендерного аналізу управлінські рішення, що сприяють досягненню гендерної рівності, можуть доповнюватися прийняттям спеціальних планів дій із забезпечення гендерної рівності на національному або регіональному рівні.

Застосування гендерного аналізу дозволяє ефективно використовувати статистику для усунення нерівності, генерувати інформацію, необхідну для планування і програмування заходів політики, управлінських рішень, а також залучати громадян до процесів прийняття рішень, що є основою публічної політики.

Можна зробити висновки, що гендерний аналіз є невід'ємним інструментом формування заходів політики, безпосередньо спрямованих на досягнення гендерної рівності в різних сферах і секторах, і повинен застосовуватися на всіх стадіях управлінського процесу (при попередньому аналізі, визначенні цільових груп, виборі найкращої стратегії впливу, обґрунтуванні фінансування і розподілу ресурсів, моніторингу та оцінці впливу). Застосування гендерного аналізу дозволить ефективно розподіляти наявні ресурси, враховувати гендерні аспекти на всіх рівнях прийняття рішень.

Література:

1. Агеєва В.П. Гендерна літературна теорія і критика / В.П. Агеєва. — К.: К.І.С., 2004.
2. Гендерна політика в системі державного управління: підручник / [М.М. Білінська, Л.В. Гонюкова, Л.О. Воронько та ін.; за заг. ред. М.М. Білінської]. — К.; [Запоріжжя: Друк. світ], 2011. — 132 с.
3. Гонюкова Л.В., Педченко Н.С., Сучасний механізм впровадження гендерної політики в Україні / Л.В. Гонюкова, Н.С. Педченко // Вісник НАДУ при Президентів України. — 2016. — № 2. — С. 114—120 [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/54/files/6ef17aa5-7aff-41ef-8f64-37f3e81a7518.pdf>
4. Новакова О.В., Пашина Н.П. Аналіз державної політики: навчальний посібник. — Вид. 2-е, перероб. і доп. — Маріуполь: Вид-во Маріупольського державного університету, 2017. — 304 с.

References:

1. Aheieva, V.P. (2004), *Henderna literaturna teoriia i krytyka* [Gender literary theory and criticism], K.I.S., Kyiv, Ukraine.
 2. Bilinska, M. M. Gonyukova, L. V. and Voronko, L. O. (2011), *Henderna polityka v systemi derzhavnoho upravlinnia* [Gender policy in the system of sovereign governance: pidruchnik], Druk. svit, Zaporizhzhia, Ukraine.
 3. Honiukova, L.V. and Pedchenko, N.S. (2016), "Modern mechanism of gender policy implementation in Ukraine", *Visnyk NADU pry Prezidentovi Ukrainy*, vol. 2, pp. 114—120, available at: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/54/files/6ef17aa5-7aff-41ef-8f64-37f3e81a7518.pdf> (Accessed 10 Aug 2021).
 4. Novakova, O.V and Pashyna, N.P. (2017), *Analiz derzhavnoi polityky: navchal'nyj posibnyk* [Public policy analysis: a textbook], Vyd-vo Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu, Mariupol, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 10.08.2021 р.*